

18.1. Rola korpusów referencyjnych

Narodowy Korpus Języka Polskiego (NKJP) to korpus referencyjny. Choć kuszące wydaje się zdefiniowanie korpusu referencyjnego jako korpusu reprezentującego *ogólny rejestr języka*, to bezpieczniej będzie chyba powiedzieć, że ma on w założeniu reprezentować użycie bardzo różnych rejestrów i typów funkcjonalnych języka. Warto o tej podstawowej funkcji NKJP pamiętać, próbując określić jego rolę w warsztacie tłumacza. Współcześni tłumacze posługują się bowiem bardzo różnymi narzędziami i zasobami, których korpus referencyjny często zastąpić nie może. Na przykład pracujący w projektach zespołowych tłumacze na co dzień korzystają z wyspecjalizowanego oprogramowania umożliwiającego tworzenie i aktualizację pamięci tłumaczeniowej oraz baz terminologicznych, które podnoszą stopień spójności językowej oraz merytorycznej tłumaczeń. Przykładem szerokiego wykorzystania wspomagających tłumaczenie technologii są narzędzia do lokalizacji oprogramowania, gier komputerowych, serwisów internetowych jak również innych treści elektronicznych.

Postęp w dziedzinie technologii informacyjnych zmienił zresztą nie tylko metody weryfikacji terminologicznej, czy też szerzej mówiąc lingwistycznej tłumaczonych tekstów. W dobie Internetu tłumacze zupełnie inaczej niż w przeszłości zaspokajają swoje potrzeby informacyjne. Zgodnie z łacińską sentencją *Rem tene, verba sequuntur*, jakość tłumaczenia zależy przede wszystkim od zrozumienia tekstu źródłowego, a dopiero w dalszej kolejności od kompetencji językowych tłumacza. Swoje doraźne potrzeby informacyjne tłumacze zaspokajają dziś w pierwszym odruchu za pomocą popularnej wyszukiwarki internetowej albo tworzonych społecznościowym wysiłkiem encyklopedii, takich jak Wikipedia. Dla tłumaczy języków szeroko w niej reprezentowanych (m. in. języka polskiego) ta

wielojęzyczna encyklopedia staje się często źródłem informacji o ekwiwalentach terminologicznych. Wikipedia przewyższa bowiem tradycyjne słowniki i leksykony specjalistyczne pod względem łatwości dostępu i aktualności informacji oraz jednoznaczności sugerowanej ekwiwalencji. Wynika to głównie z faktu, że połączone hipertekstem różne wersje językowe artykułów encyklopedycznych umożliwiają dużo lepszą weryfikację merytoryczną odpowiedników terminologicznych niż słownik, który podaje zazwyczaj jedynie pary ekwiwalentów.

NKJP nie jest bazą terminologiczną, encyklopedią ani zbiorem tekstów specjalistycznych z konkretnej dziedziny. Z pewnością nie może też konkurować z zasobami Internetu jako źródło wiedzy o tematyce tłumaczonych tekstów. Korpusowi referencyjnemu nie można też przypisywać roli korpusu równoległego, który umożliwia bezpośrednie porównywanie zrównoleglonych jednostek tłumaczeniowych w różnych językach. Jaką więc funkcję może pełnić korpus referencyjny w warsztacie tłumacza? Głównie taką, jaka wynika z jego podstawowej funkcji jako dużego, anotowanego bibliograficznie, strukturalnie i lingwistycznie, zrównoważonego zbioru tekstów pisanych i mówionych. Odpowiednio duży korpus referencyjny stanowi niezastąpione źródło informacji o użyciu, rejestrze, konotacjach oraz łączliwości semantycznej i frazeologicznej wyrazów, zwrotów, form i konstrukcji gramatycznych. Choć zapewnienie ekwiwalencji tłumaczenia na tych poziomach zależy głównie od intuicji i nabytych umiejętności tłumacza, to jednak korpus referencyjny może być dużo skuteczniejszym narzędziem oceny równoważności frazeologicznej tłumaczeń niż jakikolwiek słownik. W tym rozdziale skupiam się w głównej mierze na przydatności korpusu referencyjnego w weryfikacji poprawności i ekwiwalencji *frazeologicznej* oraz *leksykalno-gramatycznej* tłumaczeń.

18.2. Ekwiwalencja frazeologiczna

Kryteria i poziomy równoważności tłumaczonych tekstów należą do podstawowych zagadnień traduktologii, których śladów możemy się doszukiwać w starożytności. Już w *Liście do Pizonów* Horacego znajdujemy przestrożę przed „ciasną imitacją” dosłownego tłumaczenia. Współcześni teoretycy translacji, poza rozróżnieniem między ekwiwalencją formalną i dynamiczną (Nida i Taber 1969), definiują też poszczególne poziomy funkcjonalne równoważności między tłumaczonymi tekstami, na przykład ekwiwalencję leksykalną, gramatyczną, tekstualną, czy też pragmatyczną (Baker 1992). Oczywiście w praktyce tłumaczenia różne poziomy ekwiwalencji mają charakter doraźny i nie powinny sugerować istnienia stałych dla każdego tekstu strukturalnych jednostek tłumaczeniowych. Niemniej jednak bez przyjęcia w danym kontekście określonego poziomu równoważności trudna byłaby jakakolwiek szczegółowa analiza porównawcza oryginału i przekładu.

O ekwiwalencji frazeologicznej można mówić pośrednio jako o rodzaju ekwiwalencji leksykalnej, ale dużo bardziej uzasadnione wydaje się wyróżnienie frazeologii jako osobnego wymiaru ekwiwalencji. Niemal każdy tekst składa się bowiem w dużej mierze z bardziej lub mniej utrwalonych połączeń frazeologicznych, z których wiele nie znalazło się w żadnym słowniku. Jednym z zadań tłumacza jest zachowanie równowagi między oryginałem a przekładem w warstwie kolokacji, terminów, rzeczowników wielowyrazowych czy też idiomów. Trudność tego zadania widać zwłaszcza w tłumaczeniach studentów translatoryki, którzy działając pod przemożnym wpływem tekstu oryginalnego, kompozycyjnie oddają oryginalne frazeologizmy jako złożenia wyrazów, które w języku przekładu nie mają statusu frazeologicznego. Taką nierówność frazeologiczną w tłumaczeniu bardzo trudno jest wykazać bez odwołania się do reprezentatywnych zbiorów danych językowych jakimi są korpusy referencyjne. Dużo łatwiej udowodnić brak równoważności na poziomie leksemu, czy nawet niektóre błędy rzeczowe, niż brak odpowiednika frazeologicznego w tłumaczeniu. Z jednej strony tłumacz może nie rozpoznać połączenia wyrazów w tekście oryginalnym jako utrwalonego frazeologizmu, ale chyba jeszcze częściej, działający pod presją czasu tłumacz nietrafnie, lub zbyt kompozycyjnie oddaje utrwalony frazeologizm, mimo iż istnieje jego dużo lepszy odpowiednik. Wynika to w dużej mierze z kognitywnego mechanizmu dostępu do wiedzy frazeologicznej użytkowników danego języka. Autor tego rozdziału wielokrotnie przeprowadzał eksperyment, w ramach którego grupa rodzimych użytkowników polszczyzny proszona była o wypisanie kolokacji przymiotnikowych danego wyrazu, np. rzeczownika *nos*. Przeciętny uczestnik eksperymentu był w stanie podać nie więcej niż 10 stosunkowo mocno utrwalonych kolokacji w ciągu kilku minut, podczas gdy proste zapytanie wpisane do Kolokatora NKJP zwraca kilkadziesiąt statystycznie istotnych¹ kolokacji tego rzeczownika². Można zatem wnioskować, że bierna znajomość frazeologii nie zawsze przekłada się bezpośrednio na wybory frazeologiczne tłumacza, który pracuje w warunkach sprzyjających interferencji języków oryginału i przekładu. Zilustrujmy to autentycznym przykładem tłumaczenia artykułu poświęconego kontrowersjom naukowym i politycznym wokół przyczyn globalnego ocieplenia („The Economist” 2009)³. Bezpośrednio pod tytułem artykułu (*A heated debate*), pojawia się podtytuł, który nastroczył niektórym studentom translatoryki tłumaczącym ten tekst trudności z zachowaniem równoważności frazeologicznej między oryginałem (18.1) a przekładem (18.2).

¹ Zob. rozdz. 14.

² Zob. <http://nkjp.uni.lodz.pl/?q=5udfcdw>.

³ Tekst ten był dostępny w czasie pisania artykułu w internetowym wydaniu tygodnika, pod adresem: http://www.economist.com/node/14966227?story_id=14966227.

(18.1) O: Why political orthodoxy must not silence *scientific argument*.

(18.2) T: Dlaczego ortodoksja polityczna nie może uciszyć *kłótni naukowej*.

Zwróćmy uwagę na dwa, w różnym stopniu utrwalone frazeologizmy angielskie pojawiające się w tym krótkim podtytule. Po pierwsze, pojawia się tutaj kolokacja *political orthodoxy*, która została oddana jako *ortodoksja polityczna*. Mimo że w angielszczyźnie ta kolokacja jest silniej reprezentowana, niż na przykład w NKJP, to jednak obie wersje językowe tej frazy wydają się mieć pewien status frazeologiczny. Typowe kolokaty rzeczownika *ortodoksja* to przymiotniki określające przynależność religijną lub ideologiczną (tab. 18.1)⁴. Niektóre z tych połączeń

Tabela 18.1. Kolokacje przymiotnikowe rzeczownika *ortodoksja* w NKJP

Nr	Kolokacja	Przykład	Źródło
1.	katolicka	Mnóstwo jest obaw, że Benedykt XVI nadaje nową siłą <i>katolickiej ortodoksji</i> . Że wraca do przedso-borowych wzorców i metod	Blog Jarosława Du-dy
2.	nicejska	W tych doktrynalnych walkach kluczową rolę odegrał św. Atana-zy, obrońca <i>ortodoksji nicejskiej</i> .	<i>Dzieje chrześcijań-stwa w zarysie</i>
3.	marksistowska	Chociaż do śmierci odgrywał ro-lę strażnika <i>marksistowskiej orto-doksji</i> , przyczynił się do powsta-nia rewizjonizmu.	„Gazeta Wyborcza”
4.	religijna	(...) dzisiaj chasydyzm jest syno-nimem <i>ortodoksji religijnej</i> , życia według precyzyjnie przestrzega-nych praw (...)	„Gazeta Wyborcza”
5.	polityczna	(...) Mam nadzieję, że w tej walce sacrum i profanum nie zwycięży niemoralna i <i>polityczna ortodoksja</i> .	„Dziennik Polski”

można wręcz uznać za terminy (2), inne są luźniej utrwalonymi kolokacjami. Określenie *ortodoksja polityczna* wydaje się w tym kontekście dobrym odpowiednikiem angielskiej frazy *political orthodoxy*, co potwierdzają przykłady angielskich kolo-kacji rzeczownika *orthodoxy*, zaczerpnięte z Brytyjskiego Korpusu Narodowego (BNC), ukazane w tab. 18.2⁵.

Bardziej problematyczne natomiast wydaje się tłumaczenie występującej w angielskim oryginale frazy *scientific argument*. Po pierwsze, angielski rzeczow-nik *argument* można zinterpretować jako *spór, kłótnię* (tab. 18.3, p. 1, 2, 3) lub też

⁴ Zob. <http://nkjp.uni.lodz.pl/?q=6zkrsun>.

⁵ Zob. <http://nkjp.uni.lodz.pl/?q=667c8ju>.

Tabela 18.2. Kolokacje przymiotnikowe rzeczownika *orthodoxy* w BNC

Nr	Kolokacja	Przykład	Źródło
1.	Christian	The official imposition of <i>Christian orthodoxy</i> at the end of the century reinforced the tendency to merge church and empire (...)	BNC, plik ADC
2.	communist	the waves of perestroika lap at one of the last fortresses of <i>communist orthodoxy</i> .	BNC, plik A3T
3.	Catholic	they found a guardian of <i>Catholic orthodoxy</i> saying that he hoped and expected to meet atheists in heaven.	BNC, plik A68
4.	economic	<i>Economic orthodoxy</i> over the past decade has rightly stressed the role of the private sector in development.	BNC, plik A68
5.	political	The inculcation of <i>political orthodoxy</i> and instruction of a more coercive nature was left strictly in the hands of the Party.	BNC, plik A64

po prostu *argument* (tab. 18.3, p. 4, 5, 6). To ostatnie znaczenie byłoby ze względów gramatycznych mniej prawdopodobne (*argument* w tym znaczeniu jest zazwyczaj policzalny i w liczbie pojedynczej występuje z przedimkiem), gdyby nie typowe w angielskich tytułach prasowych pomijanie przedimków. Co ciekawe, jeżeli przyjmiemy, że fraza *scientific argument* jest kolokacją, to mamy do czynienia z wyjątkiem od stosowanej w systemach automatycznego ujednolicania słów reguły jednoznaczności kolokacji (Yarowsky 1993). Jednak dokonana przez tłumacza interpretacja znaczenia tego wyrazu wydaje się słuszna w kontekście całego artykułu, który mówi raczej o trwających od wielu lat sporach, niż o konkretnym argumencie w kwestii globalnego ocieplenia. Jednakże użyta do oddania tego znaczenia fraza *kłótnia naukowa* uderza jako zbyt kompozycyjne w porównaniu z oryginałem złożenie wyrazów, które narusza równowagę frazeologiczną między oryginałem a przekładem. *Kłótnia naukowa*, a w zasadzie *naukowa kłótnia* występuje w całym zbiorze danych NKJP tylko jeden raz. Przymiotnika *naukowa* nie znajdziemy wśród typowych kolokatów przymiotnikowych rzeczownika *kłótnia* (takich jak *pijacka*, *wewnętrzkoalicyjna*, *ciągła*, *małżeńska*, *gorsząca*, *zażarta*, *sąsiedzka*, *gwałtowna*, *bezproduktywna* itp.)⁶. Analizując za pomocą korpusu referencyjnego języka oryginału oraz języka przekładu użycie dwóch fraz, które

⁶ Warto zauważyć, że typowe kolokaty *kłótni* nacechowane są negatywnie; domyślnie *kłótnia* nie ma konstruktywnych konotacji. Zob. <http://nkjp.uni.lodz.pl/?q=6xuxkxc>.

w zamierzeniu tłumacza miały być równoważne, można dojść do wniosku, że mamy do czynienia z brakiem ekwiwalencji frazeologicznej. Kolokacja występująca w oryginale nie ma dobrego odpowiednika w przekładzie, ponieważ została oddana jako fraza o znikomej lub wręcz żadnej łączliwości frazeologicznej, w dodatku wywołującej inne od oryginalnych prozodie semantyczne. Wydaje się, że w NKJP można znaleźć dużo lepsze odpowiedniki *scientific argument*. Setki wystąpień fraz *debata naukowa*, *spór naukowy* czy też *dyskusja naukowa* potwierdzają ich utrwalony status frazeologiczny, którego brakuje *klótni naukowej*⁷.

Tabela 18.3. *Scientific argument* w BNC

Nr	Przykład	Źródło
1.	As you may know, there has been much <i>scientific argument</i> about the ways such traits appear.	BNC, plik AN8
2.	The other <i>scientific argument</i> raging at the conference involved the start of bipedality.	BNC, plik B7G
3.	and persuasive participant at meetings and was hard to defeat in <i>scientific argument</i> — not least because he often interpreted data more correctly	BNC, plik EAK
4.	make swifter judgments than a lay jury on the weight and validity of <i>scientific arguments</i> .	BNC, plik EC7
5.	which made them superior to coloured people, and all kind of bogus <i>scientific arguments</i> followed from that.	BNC, plik KRF
6.	What roughly he says is that he is committed to the following <i>scientific arguments</i> , arguments based upon scientific principles, regardless of any pain	BNC, plik KS3

Tabela 18.4. *Naukowa klótnia* w NKJP

Nr	Przykład	Źródło
1.	Od kilku lat trwają badania, dyskusje i <i>naukowe klótnie</i> na temat tego, jak zwalczyć sinice - dziwi się Joachim Gorus (...)	„Nowa Trybuna Opolska” (NKJP)

18.3. Poprawność leksykalno-gramatyczna przekładu

W lingwistyce korpusowej używa się czasem terminu *leksykogramatyka* (ang. *lexicogrammar*) do opisu ogółu relacji między jednostkami leksykalnymi a klasa-

⁷ Zob. <http://nkjp.uni.lodz.pl/?q=5tvys7v>.

mi gramatycznymi (Halliday 2004). Wiele relacji leksykalno-gramatycznych ma charakter tendencji a nie reguły i trudno w pełni wytłumaczyć, lub nawet zidentyfikować bez odniesienia do reprezentatywnych zbiorów danych językowych, jakimi są korpusy referencyjne. Zgodnie z zasadami ekwiwalencji dynamicznej, powstający w trakcie tłumaczenia tekst przekładu powinien się cechować naturalnością właściwą innym tekstom tworzonym pierwotnie w języku przekładu. Nie zawsze udaje się taką poprawność osiągnąć, głównie ze względu na interferencje z językiem źródłowym, poziom trudności tekstu źródłowego oraz inne czynniki sprzyjające obniżeniu kompetencji językowej tłumacza. W takich wypadkach korpus referencyjny pomaga zweryfikować wybory tłumacza w warstwie leksykalno-gramatycznej oraz stylistycznej przekładu. Zilustrujmy to fragmentem studenckiego tłumaczenia angielskiego tekstu prasowego, donoszącego o wystrzeleniu satelity SMOS⁸.

(18.3) O: The SMOS *spacecraft* launched on Monday to study the Earth's water cycle has passed a key mission milestone.

(18.4) T: Wystrzelony w poniedziałek *statek kosmiczny SMOS* (ang. Soil Moisture and Ocean Salinity) *mający na celu* obserwację obiegu wody na Ziemi osiągnął już najważniejszy etap swej misji.

Pomijając problem z interpretacją określenia *a key mission milestone*, które oznacza raczej *ważny*, lub *kluczowy* (a nie *najważniejszy*) etap misji, warto zwrócić uwagę na wytłuszczone w powyższym przykładzie fragmenty, które opisują główne zadanie satelity SMOS. W polskiej wersji pojawia się określenie *mający na celu*, które ma w zamierzeniu być dość dynamicznym (niedosłownym) ekwiwalentem angielskiego zdania okolicznikowego celu *to study the Earth's water cycle*. Wydaje się, że sformułowanie *statek kosmiczny ma coś na celu* brzmi niezbyt składnie. Można w takim wypadku po prostu zdecydować się na lepszy odpowiednik, ale w kontekście dydaktyki i analizy tłumaczenia warto się zastanowić, na czym dokładnie polega niezręczność użytego tutaj tłumaczenia. Tabela 18.5 ukazuje przykłady rzeczowników wygenerowanych z NKJP za pomocą narzędzia Kolokator najczęściej występujących przed wyrażeniem *mieć na celu*⁹. Co ciekawe, zdecydowaną większość tych rzeczowników czy też fraz rzeczownikowych można uznać za bliższe lub dalsze hiponimy pojęcia *działanie*, *czynność*, lub *zespół działań* (np. *projekt*). Można tu mówić o pewnym wzorcu leksykalno-gramatycznym, czy też walencyjnym utrwalonego frazeologicznie wyrażenia *mieć na celu*. Typowym jego argumentem jest kategoria semantyczna hiponimu pojęcia *czynność*, do której należy większość grup rzeczownikowych występujących przed tym wyrażeniem. Wzorzec ten ma charakter tendencyjny, a nie kategoriyczny. Nietrudno

⁸ Tekst dostępny w serwisie BBC, pod adresem: <http://news.bbc.co.uk/2/hi/science/nature/8341400.stm>.

⁹ Zob. <http://nkjp.uni.lodz.pl/?q=6jhs7up>.

Tabela 18.5. *mieć na celu* w NKJP

Nr	Kolokacja	Przykład	Źródło
1.	poprawka	Poprawka dwudziesta piąta <i>ma na celu</i> poprawienie błędu językowego.	Sprawozdanie z posiedzenia Senatu
2.	zmiana	Wprowadzane przez Microsoft poprzednie zmiany <i>miały na celu</i> zwiększenie zasięgu wyszukiwarki i udziału w rynku.	„Dziennik Internautów”
3.	akcja	Akcja <i>ma na celu</i> wyćpienie komarów przenoszących śmiertelny wirus Zachodniego Nilu.	„Dziennik Polski”
4.	spotkanie	Spotkanie <i>miało na celu</i> opracowanie zawartości merytorycznej i organizacji projektu.	„Czas Ostrzeszowski”
5.	sparingi	Sparingi te <i>miały na celu</i> sprawdzenie, w jakiej dyspozycji jest każdy z zawodników.	„Nakielski Czas”
6.	program	Program <i>ma na celu</i> udroźnienie w stu procentach zbiorników wodnych na Mazowszu.	„Tygodnik Ciechanowski”
7.	zmiany	Wszystkie te zmiany <i>mają na celu</i> uzyskanie jak najszybciej najbardziej wydajnego transferu danych.	„Enter”
8.	impreza	Impreza <i>ma na celu</i> prezentację kultury alternatywnej i animację przestrzeni miejskiej.	„Polska The Times”
9.	projekt	Projekt <i>ma na celu</i> wspieranie rozwoju społeczeństwa informacyjnego oraz gospodarki cyfrowej.	„Nowiny Raciborskie”
10.	wizyta	Moja dzisiejsza wizyta <i>miała na celu</i> poznanie i pomoc w rozwiązaniu najważniejszych problemów, z jakimi borykają się w Radomsku policja, straż pożarna i władze samorządowe.	„Gazeta Radomszczańska”

znaleźć wyjątki od powyższej reguły, ale jednocześnie trudno tę tendencję uznać za przypadkową, czy też nieistotną w opisie użycia tego wyrażenia. Na podstawie materiału korpusowego z NKJP można stwierdzić, że w odróżnieniu od rzeczowników oznaczających rodzaj czynności lub działania, *statek kosmiczny* nie jest typowym argumentem walencyjnym wyrażenia *mieć na celu* i chyba głównie

dlatego razi użycie tego sformułowania w tekście tłumaczenia. Z doświadczenia dydaktycznego autora wynika, że tego typu problemy stają się często kością niezgody w dyskusji nad oceną przekładu początkujących tłumaczy. Trudno jest bowiem przekonać studenta translatoryki do przyznania się do subtelnych błędów leksykalno-gramatycznych, zwłaszcza jeżeli popełnione zostały w języku ojczystym tłumacza. Konfrontacja z przykładami użycia danej struktury w korpusie referencyjnym ma w tym względzie dużą wartość dydaktyczną i umacnia świadomość frazeologiczną oraz leksykalno-gramatyczną studentów translatoryki.

18.4. Weryfikacja rejestru ekwiwalentu

Na koniec warto wspomnieć o możliwości użycia korpusu referencyjnego do weryfikacji typowego rejestru rozważanych przez tłumacza ekwiwalentów leksykalnych. Korpusy referencyjne języka oryginału i przekładu są szczególnie przydatne w sytuacji, gdy para potencjalnych ekwiwalentów leksykalnych, lub terminologicznych, mimo bardzo podobnych definicji słownikowych występuje w znacząco różnych typach funkcjonalnych tekstów. Przykładem takiej niepełnej ekwiwalencji dystrybucyjnej może być para wyrazów *pathology* (ang.) oraz *patologia* (pl). Większość przykładów użycia wyrazu *pathology* występujących w korpusie BNC pochodzi z tekstów medycznych lub socjologicznych. Bardzo rzadko słowo to jest używane w potocznej angielszczyźnie mówionej, która w BNC jest reprezentowana¹⁰. W zbiorze danych NKJP, poza medycznymi i socjologicznymi użyciami tego słowa, można z kolei znaleźć sporo przykładów pochodzących z kontekstów niefachowych i nieformalnych, na przykład z języka mówionego oraz z list i forów internetowych, na których toczy się (dość często zwulgaryzowana) dyskusja na temat problemów społecznych, na przykład^{11,12}:

- (18.5) Jak patrzę na punka to nie wiem skąd się tacy ludzie biorą. *Patologia*. (www.forumowisko.pl)
- (18.6) Może w końcu ludzie tacy jak mój brat, którzy są w drugiej klasie liceum wiedzieliby przynajmniej ile to jest 25% z szesnastu... Przecież teraz to jest normalnie *patologia*. (www.forumowisko.pl)
- (18.7) Kwalifikacje nie mają znaczenia. Liczą się koneksje. To pierwsza *patologia*. (Usenet – pl.soc.polityka)

¹⁰ Zob. <http://nkjp.uni.lodz.pl/?q=4ccnaym>.

¹¹ Zob. <http://nkjp.uni.lodz.pl/?q=6bcwsqy>.

¹² Trzeba tu zaznaczyć, że w BNC fora dyskusyjne i inne teksty internetowe w ogóle nie są reprezentowane, częściowo ze względu na czas powstania tego korpusu. Niemniej jednak hipotezę o niesymetryczności rejestrów występowania polskiej *patologii* i angielskiej *pathology* potwierdzają bardziej aktualne korpusy referencyjne angielszczyzny, np. Korpus Współczesnej Angielszczyzny Amerykańskiej (www.americancorpus.org).

Nie jest to oczywisty przypadek „falszywych przyjaciół” tłumacza, ponieważ podstawowe znaczenia *patologii* oraz *pathology* są podobne, a niekiedy wprost identyczne (*nieprawidłowe zjawiska występujące w życiu społecznym*¹³), a rejestry ich użycia do pewnego stopnia się pokrywają (użycie tego wyrazu w angielszczyźnie wydaje się być dużo węższe). Widoczne jednak w korpusach referencyjnych asymetrie w dystrybucji obu wyrazów nakazują zachować szczególną ostrożność, zwłaszcza podczas tłumaczenia na język angielski niefachowych użyć wyrazu *patologia*.

Chociaż NKJP nie jest w zamierzeniu korpusem zrównoważonym diachronicznie, to można go w wielu wypadkach użyć do weryfikacji historycznej danego wyrazu czy frazy, co pozwala uniknąć użycia anachronicznego ekwiwalentu w pewnych kontekstach. Na przykład jedno z najwcześniejszych w NKJP użyć czasownika *ściemniać* w znaczeniu *kłamać, nie mówić prawdy, udawać niewiedzę* pochodzą z 1996 roku¹⁴:

- (18.8) - Dyrektor „*ściemniał*” - Darek slangiem określa zachowanie pedagoga. -
Udawał, że nie słyszy i kazał mi odebrać wyprawkę: koc, kołdrę, poduszkę,
komplet talerzy i sztućce. („Gazeta Wyborcza” z 27.12.1996)
- (18.9) Mówiłem, może byśmy pojechali do mnie. Żadnego *ściemniania*, wszystko
jasne. (*Chłopaki nie płaczą*, 1996)

Nie są to oczywiście ostateczne dowody na pierwsze użycie tego znaczenia, ale warto posiadać takie informacje, tłumacząc na język polski tekst, który powstał na długo przed rokiem 1996, zwłaszcza jeżeli tłumacz decyduje się na równoważny diachronicznie przekład. Innymi słowy, tłumacz może sprawdzić, czy proponowany przez niego ekwiwalent nie jest anachroniczny w stosunku do tekstu oryginału.

18.5. Podsumowanie

Narodowy Korpus Języka Polskiego to duży korpus referencyjny i wraz z dostępnymi publicznie narzędziami do jego przeszukiwania jest cennym elementem w warsztacie tłumacza. Może on niewątpliwie stanowić ważne uzupełnienie słowników przy weryfikacji frazeologii przekładu. Dzięki temu tłumaczenie może być nie tylko wierniejsze oryginałowi, ale także poprawniejsze gramatycznie i przystępniejsze w odbiorze. Ważnym zastosowaniem NKJP w pracy tłumacza jest także weryfikacja poprawności leksykalno-gramatycznej przekładu, zilustrowana

¹³ Zob. <http://sjp.pwn.pl/szukaj/patologia>.

¹⁴ Zob. <http://nkjp.uni.lodz.pl/?q=6hyofba>.

w tym rozdziale przykładem użycia relacji walencyjnych czasowników i zleksykalizowanych fraz czasownikowych. Dzięki różnorodności rejestrów, typów funkcjonalnych tekstów, oraz, do pewnego stopnia, okresów historycznych reprezentowanych w NKJP, korpus ten stanowi także ważne źródło przydatnych w przekładzie informacji o cechach dystrybucyjnych wyrazów, fraz oraz konstrukcji gramatycznych w polszczyźnie. Zasoby NKJP są już teraz wykorzystywane nie tylko w dydaktyce translacji, ale też przez profesjonalnych tłumaczy.